

BAJAI HONPOLGÁR

2011. június

XXII. évfolyam 6. (248.) szám

Ára: 250 Ft

A Bácskai Kulturpalota nagytermének belső tere

Fotó: Pump Károly

Szentély csendje őrzi álmát

Április 12-én a bajai szerb templomban gyászszerztartás kíséretében elhelyezték Ápity Mílos görögkeleti lelkész réz szarkofágját. Az 1941-ben Mohácson eltemetett pap exhumált hamvai halála hetvenedik évfordulóján nyerték el méltó helyüket. A hercegszántói parókia hajdani lelkipásztora a világháború egyik ártatlan áldozata volt.

1941-ben Hitler a német befolyási övezetet a még el nem kötelezett Jugoszláviára is ki óhajtja terjeszteni. Az orv szándék ellen az ország szerb lakossága valami kétségbeesett vad heroizmussal lázad fel. A végkifejtés nem lehet kétséges. A Wehrmacht alig tizenegy hónapja egyetlen lendületes csapással zúzta szét a hatalmasnak vélt angol-francia koalíció haderejét. Másrészt a Ver-

sailles-ban összetákoltt királyságon már megjelennek azok a törésvonalak, melyek mentén bő fél évszázad múlva szét fog hullani. Valóban: a német támadás után a horvát és szlovén nemzetiségű ezredek szinte ellenállás nélkül adják meg magukat.

A Balkán felett elszivítő vihar sajnos hazánkat is belesodorja a hadi eseményekbe. A német stratégák tervei szerint egyes páncélos hadosztályok Bulgária és Románia területéről támadva fogják harapófogóba a nyugatról is szorongatott jugoszláv hadsereget. A két balkáni országhoz vezető vasútvonalak hazánkon haladtak át. A magyar kormány már hónapokkal korábban csatlakozott a Berlin–Róma–Tokió tengelyhatalmi egyezményhez. Így nehéz lett volna

megtagadnia, hogy engedélyezze a gépesített csapatok szerelvényeinek áthaladását. Még nagyobb, a hibánál is súlyosabb vétek, hogy a kormányzó nem hallgat világos ítéletű, széles látókörű és tisztességes miniszterelnökére, Teleki Pálra. A gróf érzi a Jugoszláviával közelmúltban aláírt barátsági és megnevezési szerződés erkölcsi kötelezettségét. Másrészt nem kétkedik a német birodalom végső vereségében, továbbá abban, hogy a náciknak tett engedmények ellenünk hangolják az angolszász világhatalmakat. A nagypolitikai tendenciák összetörölődésétől szorongatott lélek összeomlik, és a kéz az íróasztalban lapuló Browningért nyúl. A gróf öngyilkossága azonban elszakítja azt az utol-

só erkölcsi köteléket is, mely a habozó, befolyásolható Horthyt a nemzetközi jog szilárd pilléréhez rögzíti. Válaszol Hitler császártól szírihangjaira, és vállalja a támadásban való részvételt. A következmény nem marad el. Az angol követ megjelenik Bárdossy külügyminiszternél, és bejelenti a diplomáciai viszony megszakítását.

A politika boszorkánykonyhájában fortyogó pokoli zagyvalékról a határvidék lakossága mit sem tudhatott. Sejtelve sem volt arról, hogy a gyilkos főzet napokon belül rázúdul békés polgári létére. Április 4-e táján azonban vészes jelek fenyegetése keltette fel a félelmet. Mozgósították a kb. hetven főnyi garai határvadászokat, és azok a szomszéd őrsökhöz csatlakozó őrlánccá bontakoztak szét. Így kb. kétszáz méterre jutott egy-egy ötlövetű mannlicher puska, melynek „tüzerejét” csak két-három korszerűtlen golyószóró támogatta. A teljesen váratlan katonai művelet felkeltette a jugoszláv támadástól való fenyegetettség pánikreakcióját. A falu északi határában szántogató gazdák további aggasztó eseményekről számoltak be. Néhány nap múlva előnyomuló honvéd hadoszlopok jelentek meg. Ezek azonban Gara és Vaskút között alakították ki harcállásaikat. A falu tehát a magyar hadsereg és az esetleges jugoszláv ellentámadás harapófogó szarai közé szorult. Hercegszántó, Katymár és Madaras jelentkező postahivatalai hasonló helyzetről számoltak be. Tízezernyi békés polgár élettére máról holnapra potenciális harcmezővé változott.

A felvonult IV. pécsi hadtest április 11-én kezdi meg a támadást. Garára két nappal később érkezik a hír, hogy a hercegszántói szerb pópát megölték. A szóbeli értesülést az emberek döbbenettel, dermedten fogadják. Alig akad garai lakos, aki a kémtevékenység vádját hitelesnek tartaná.

Vegyük szemügyre e félelmes és tragikus történetet a józan értelem mérlegelését alkalmazva. A fényjelekkel való morzézás lehetséges híradási forma. A tengerészet még a huszadik században is alkalmazta. Ehhez azonban olyan szakmai felkészültség szükséges, melyet aligha oktatnak a pravoszláv teológiai fakultásokon. Továbbá a jelek vételéhez és dekódolásához még nagyobb szakértelem szükséges. A meglepett, sőt fejvesztett jugoszláv hadsereg ugyan hogyan kerítette elő a morze olvasáshoz értő híradós katonát? Továbbá szerfelett valószínűtlen, hogy a specialista a fénytávíró működésének időpontjában Béreg magasságában és látótávolságban tartózkodott. Tudjuk azt is, hogy a tolvajlámpával való spionkodás vándortörténet.

Ápity Milos,
a bajai, dunaszekcsői és hercegszántói
szerb gyülekezet lelképásztora

Színezi ezzel a romantikus elemmel legismertebb regényét Jókai Mór is. Pedig *A kőszívű ember fiai*-nak megjelenésekor már köztudott volt, hogy a pesti palotasort ágyúival elpusztító Hentzit nem a fantázia teremtette lámpalengető, hanem esztelen dühe vezényelte. Az első világháború eseménytörténetét követő leírásokban is szerepelnek galíciai, fényekkel morzézó pópák. Az újságírók képzelete által kreált naiv történetek azonban nem viselik el a józan értelem kritikáját.

Amennyiben Ápity lelkész elköveti a terhére rótt tettet, szinte öngyilkosságot követ el. A lámpajelzéseket ugyanis először a faluban tartózkodók és a magyar katonák észlelik. Semmi adatunk nincs arról, hogy a huszonhét éves lelképásztornak sui-

cid hajlamai lettek volna. Haladjunk tovább. Amennyiben a pápa valóban elköveti a „hütlenség” minősítésű cselekményt, statáriális bíróság elé kellett volna állítani. A rögtönítélő bíróság perrendtartása kétségkívül szűkíti a fogoly védekezési lehetőségét, de a vádat meggyőző, teljes körű bizonyításra kötelezi. Ápity Milost nem állították bíróság elé. Katonai kémelhárítók inkvizítori kihallgatása után a meggyötört embert két revolverlövessel végezték ki.

A gaztettet magyar állampolgár ellen követték el. A végrehajtókat jelentéstételi kötelezettség terhelte. A nyilvánvalóan meghamisított tartalmú irat azonban a IV. hadtest magasabb előjáróinak szintjén valahol elakadt. A már anonimá vált törzstiszt olyan háborús bűnt követett el, mely alól nincs feloldozás. Azt, hogy ilyen eset egy reguláris, szabályozott fegyelmi renddel bíró hadseregben miként következett be, egy analóg történet alapján sejtethetjük meg.

Zomborban április 12. éjszakáján egy visszahagyott csetnik csapat tűzharcba kezd. Az inzultusra el nem készült, fejüket vesztett magyar csapatok erre pánikszerű, céltalan lövöldözéssel válaszolnak. A célpont nélküli tűzharcot csak reggel sikerül megfékezni. Másnap egy főhadnagy a görögkeleti lelkészre ráparancsol, hogy vezesse fel a templomtoronyba. Az ablak magasságába érnek, mikor az előtte kapaszkodó öreg pópát lelövi. Ezután eldicsekszik tisztársainak: a papot saját véreivel, a toronyablakot célba vevő csetnik orvlövészekkel vadászta le. Kádár Gyula ezredes (az ismert, kitűnő memoárszerző) ekkor a pécsi hadtest vezérkarának egyik osztályát vezeti. Gyanút fog, és felkéri a hadtest törzssorvosát, hogy vizsgálja meg a holttestet. A doktor szakvéleménye: a pópával kb. egy méter

A gyászszertartást a közepén álló Lukiján Pántelity budai pravoszláv püspök celebrálja

távolságból leadott, magyar fegyverből származó lövés végzett. Kádár azonnal jelenti az esetet a hadtest parancsnokának, és hadbírószági vizsgálat elrendelését indítványozza. Az altábornagy azonban – némi halogatás után – a kivizsgálásról „végleg megfélemedezik”.

Ápity Milos gyilkosainak gaztettéről azonban mégis keletkezhetett valami feljegyzés, mely megmaradt a hadügyi irattárban. Valamint az a tény is, hogy 1941. április 27-én az ismeretlen módon Mohácsra került holttestet vizsgálóbíró jelenlétében felboncolják. A jegyzőkönyv természetesen rögzíti a bestiális vallatás látéletét. A hercegszántói tragédiának – mely a BTK. szerint nyilvánvalóan gyilkosságnak minősült – 1941-ben nincs semmi következménye.

A fegyverek elhallgatása után számos háborús bűnös szívódik fel a világtérképen, tűnik el nyomtalanul, soha nem sújt le rájuk a megérdemelt büntetés. Meglepő, de tény, hogy a rémtettet végrehajtó három hóhérlégény úgy vélhette, bűnüket végképp el fogja fedni a feledés homálya. Csupán ezzel magyarázható, hogy Magyarországon maradnak. 1948-ban azonban előkerülhetett a bizonyító erejű irat, és őrizetbe veszik őket.

A végső nyughely

Nagy János zászlóst halálra ítélik, Kunszabó Antalt és Andrási József szakaszvezetőket tizenöt, illetve ötévi fegyházbüntetést kapnak. Megmagyarázhatatlan azonban, hogy a lelkész 1992-ben történt rehabilitálásakor a negyvennégy éve készült periratokat nem sikerült megtalálni.

A műves szarkofág felett légbefoszottak a bús, szláv liturgikus zene lágy hullámai. Illő azonban, hogy az emlékezet ércbe rótt betűk maradandóságával őrizze meg az események sodrába ártatlanul került lelkész vértanúságának történetét.

Dr. Dániel József

A madarasi Nagyboldogasszony-templom

Madaras községet 1787 júliusában már „recenter impopulatum praedium”-nak, azaz újonnan benépesített falunak nevezik az okmányok. Pesty Frigyes kéziratos *Helynévtárában* a telepítésre, majd az itt élők későbbi elmagyarosodására utaló részlet a következő: „A község eredetben magyarok és tótokkal lőn 1787ben megtelepítve, négy évvel azonban e’ megtelepítés után e’ községet terhelő nehéz úrbéri jog gyakorlat a tótok nagy részét kivándorlásra készítette. Azomban az ezen oknál fogva kivándoroltak számát csak hamar Magyar és német ajkú nép egészítette ki. – melyek után bizony lehet állítani, hogy a község legelső lakosai Magyarok, tótok és németek, azonban mind RCatholikusok, vallásuk valának, és kizárólag a’ föld művelés volt foglalkozásuk. A’ két rendbeli béköltözöttek összes száma 1600 egész 2000-re számított, mely szám a’ jelenlegi 5500tól felyül 6000ig szaporodott. A’ három nemű nemzetiségek a’ nagyobb számú Magyarok által vérrokonságban keveredvén ez által valamennyien meg magyarosítottak, sőt a’ nép se emleget eredetével járó nyelv gyakorlati szokásokat többé.” (Kőhegyi Mihály–Solymos Ede: *Észak-Bácska földrajzi nevei*. Baja, 1973)

A betelepítés évében a Helytartótanács leiratot küldött a kalocsai helynöknek, hogy a Latinovitsok által telepített községben támogassa a plébánia felállítását. A faluban ekkor már 300 ház készen állt, ez is megerősítette a munkálatok megkezdését. A borsódi és katymári Latinovits család mint a település földesura – és ennek megfelelően kegyura – arra törekedett, hogy a községnek minél előbb legyen temploma. Latinovits János 1789-ben az ideiglenesnek szánt, nyilván silányabb anyagból épült, Szent Pálnak szentelt templomban tartandó misék engedélyezése mellett kérte, hogy a Helytartótanács kegytárgyakkal és miseruhákkal lássa el Isten házáat. Onnan a kalocsai érseki hatóságtól először felvilágosítást kértek: megtörtént-e a felszentelés. Az igenlő választ követően bőven ellátták a madarasi templomot a szükséges felszerelésekkel. A létszámában gyorsan gyarapodó lakosság 1789 tavaszán keltezett levelében lelkipásztort kért a kalocsai káptalantól. Mint írták, 293 pár él a faluban és a párokon kívül még 868 lélek, akiknek a lelki gondozásához szükség lenne egy „helyben helyezett lelkipásztorra”, vagy legalább egy ferences barátira, aki magyarul, németül és

tótul tud prédikálni és a szent gyónást meghallgatni. Az egyházi és világi hatóságok csakhamar intézkedtek, 1789 tavaszától már Nagy Imre a madarasi plébános. [Bács-Kiskun megye múltjából XIV. *Adatok és okmányok Madaras történetéhez (1526-1856)*. Kecskemét, 1998]

A község létszámbeli és anyagi gyarapodásának köszönhetően hamarosan felmerült az új templom építésének igénye, s az 1799-ben el is készült. Az építkezéshez szükséges téglanyagot már ezt megelőzően, 1797 tavaszán megvásárolta a községi és egyházi elöljáróság. Erre vonatkozóan adattal szolgál egy 1797. március 5-én keltezett feljegyzés vagy határozat, amelyet a „Helység Házánál a Helység Elöljárói” hoztak: „Anno 1797. die 5. martij. Mi alább irottak Tettes Uraság Kegyes parancsolattjából Templom számára ki égetett téglát számba vévén Frikker Gáspár Téglamester Urtól által vettük, úgy mint Három Száz Tizenhárom ezer azaz: 313000 téglát.

Jelenlétekben T. Plébános Úr és Magó Pál, Samu György bíró, Babinyecz Mihály cassér, Horváth János, Birkás József, Varga András, Sztupovszky Imre, Dosa Józseff esküttek.”